

# Vrouwenagenda: erotisch verruimd voor hartstocht

De vrouwenagenda schrijft geschiedenis. Stond in 1983 het thema van de agenda nog in het teken van de erotiek, in 1990 is de knuffeltjes- en vanilleseks ingewisseld voor de pittig gekruide smaak van de passie. Let wel: passie in meervoud. Want behalve „gewoon vrijen“ komen ook hartstochtelijke uitpattingen op het gebied van handlezen,

reizen en fotograferen aan de orde.

Door ELLEN DE VRIES

In de tijden van financiële schaarste was de vrouwenagenda op een gegeven moment te duur voor mij en minder dan voorheen een teken van solidariteit met „de“ vrouwenbeweging. Ik beperkte me tot de goedkope Hema-agendaatjes. Totdat kort gele-

den mijn oog ineens weer viel op het roetvloed-gekleurde dagorboekje voor vrouwen, aangenaam geprikkeld als ik was door de keuze van het thema van dit jaar: passie.

Elk jaar wordt een ander thema gekozen. Daarbij weerspiegelen zich de ideeën van de vrouwenbeweging, dat wil zeggen de vrouwenbeweging geleerd aan de uitgeefster van de agenda: Opzij. Voorheen was dat de inmiddels geneuvende feministische

uitgeverij Sara. Maar ideeën veranderen in de loop der jaren en wat dat betreft is het interessant om die ideeën eens naast elkaar te leggen en te vergelijken. Om die reden dook ik weer eens in een oude vrouwenagenda met een aan passie verwant thema: erotiek. Is het van geen betekenis dat erotiek als thema voorafgaat aan passie, of zegt het juist wel iets?

vermogen tot passie wordt juist gevoerd door meer gecombineerde relaties. Als vrouwen en mannen ieder een eigen bestaan opbouwen en een onafhankelijk leven leiden, vinden ze elkaar veel spannender. Er blijft immers een onbekende factor: je weet niet alles van elkaar. Zekerheid is fnuikend voor de passie. Een goede relatie vraagt een spanningsveld tussen betovering en veiligheid."

## Commercie

In 1983 schrijven Jet Bussemaker en Marjo van Soest over erotiek: „Een onderwerp waar wij feministen soms wat moeite mee hebben, want het heeft te maken met seks en vrouwen zijn nog maar pas begonnen haar eigen seksualiteit te ontdekken. Toch vonden we het een uitdaging om dit onderwerp aan te pakken, juist omdat we de erotiek wilden bevrijden uit de kluisters van een

Alle obstakels uit het verleden lijken uit de weg geruimd. Over de plaats van knuffeltjesseks wordt niet gesproken en blijkbaar zijn alle vrouwen er inmiddels in geslaagd hun relaties te emanciperen en juist daar lijkt passie het best te gedijen.

Wat is hier aan de hand? Zijn wij vrouwen inderdaad zo geëmancipeerd en levert seks met mannen (en vrouwen) geen problemen meer op? Of is hier sprake van een nieuw taboe? Namelijk dat van het spreken over „problemen met seks“. Een taboe dat plaats moet maken voor de met hartstocht doordrenkte zinnen, die geen ruimte meer bieden voor nauwkeurige analyses van passie in relatie tot macht. In 1983 vroegen de samenstellers zich nog af in hoeverre het „ons“ zou lukken erotiek opnieuw te definiëren, dwars door de symbolen van de westerse mannenwereld heen. En een andere vraag die gesteld werd luidde: „In hoeverre hebben we nog last van een seksistisch onderbewuste?“

## Koken

Nee, bij passie lijkt dat alles geen rol meer te spelen. Aan de ene kant zijn er in de agenda korte citaten opgenomen, die wel degelijk verwijzen naar de specifieke positie van vrouwen ten opzichte van passie, getuige bijvoorbeeld het citaat van Elizabeth Badinter. Aan de andere kant wordt er in het eigenlijke themagedeelte nogal vrijblijvend gesproken over de passie van muziek, schrijven, handlezen, koken, fotograferen, et cetera. Een beetje flauw om een onderwerp als passie te verbreden tot iets waarbij seksualiteit min of meer buiten schot staat. De inleiding doet immers verwachtingen rijzen.



eng-seksuele benadering. En niet in de laatste plaats omdat het tijd wordt dat vrouwen hierover eens wat laten horen. De meeste erotische literatuur is door mannen geschreven en erotische signalen van deze mannenmaatschappij (netkousen, naaldhakken, sekslingerie) hebben meer te maken met commercie dan met gevoeligheid en sensualiteit."

Erotiek behoort in de visie van Bussemaker en Van Soest „tot de zachte sector van het leven en traditioneel gezien tot het vrouwelijke“.

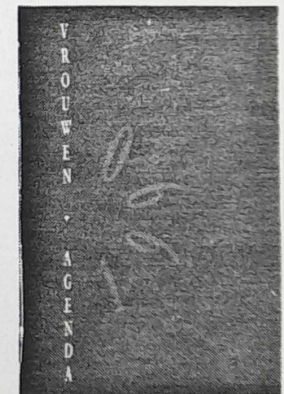
De verhalen in 1983 worden gekenmerkt door een zoektocht naar die andere vorm van seksualiteit, die eigenlijk bijna geen seksualiteit mag heten, omdat daaraan teveel negatieve connotaties kleven: „Seks is neuken, is mannen-macht, seks heeft te maken met porno. Belangrijk bij erotiek is subtiliteit, en recht-op-een-neer seks en porno hebben niets subtiels. Maar mijn erotische gevoelens hebben wel te maken met seksualiteit; mijn idee van seksualiteit.“ (Frieda Pittoors, actrice)

Tevens wordt het thema erotiek opgesierd met citaten van onder anderen Verena Stefan, waarin de heteroseksuele liefde min of meer de wacht wordt aangezegd: „Heteroseks heb ik lang vaarwel gezegd. Irrelevant als het niet extatisch was, en als het extatisch was: destructief. De prijs te hoog. Teveel eenrichtingsverkeer.“ Ook is er veel aandacht voor de erotiek tussen vrouwen.

## Oppositie

In 1990 lijkt de erotiek niet alleen te zijn bevrijd, maar is er zelfs ruimte voor passie. Een passie die niet per definitie thuishoort binnen lesbische en niet beperkt blijft tot seksuele relaties. In de inleiding op het thema passie schrijft dezelfde Marjo van Soest, nu samen met Diane Bömers: „Volgens de schrijfster Elizabeth Badinter is de passie in liefdesrelaties tussen vrouwen en mannen aan het verdwijnen. Met het verdwijnen van de sociale verschillen tussen de seksen, aldus de Françoise, zal ook de passie verdwijnen. Hartstocht immers vraagt oppositie, ongelijkheid en onmogelijkheid.“

Is dat zo, vragen Van Soest en Bömers zich vervolgens af. Zij vinden het tegendeel: „Het fascinerende



Passie en macht vormen een interessant thema, waarover ik graag de opvattingen van bekende en minder bekende vrouwen had willen lezen. En natuurlijk is het aardig om bijvoorbeeld te vernemen dat José Vonk gefascineerd is in een regelrechte passie heeft ontwikkeld voor kleine dingen, miniatuurtjes. Maar spannend, nee, dat is het niet.

Spannender is om te onderzoeken hoe „geïnternaliseerd“ seksisme, zoals het in eerder jaren betiteld is, het jezelf of de ander als lustobject zien, staat tot de seksuele beleving en passie van nu. Of wat te denken van een citaat van Suzanne Lilar, die de jaren '83 en '90 listig aaneensmeedt: „De vrouwelijke erotiek verlangt in wezen naar een hartstochtelijke liefde, die is ingebed in de tijd.“

# Sprinters

Opgave telefonisch:  
**020 - 262565**  
of vul de bon in

autoverhuur

Ouke Baas B.V.  
Luxe & bestelwagens

van 5 tot 18 m<sup>3</sup>. Rijbewijs B.E. Speciaal weekendtarief.  
Van Ostadestraat 362-372 Amsterdam  
Tel. 020-794842-764351  
Molenkade 42b Duivendrecht  
Tel. 020-908683

mededelingen

GAY  
INTERHOME  
SERVICES  
bemiddelt in Amsterdam in de verhuur van je woonruimte tijdens kortere of langere afwezigheid. Bel: Alain 020-250071.

bloemen



Pijnackerstr. 6, A'dam  
Tel. 020-6626350.  
Woensdag GESLOTEN.

muziek

Muller muziek, Raadhuisstraat 43, Amsterdam, 020-248592. In- en verkoop GEBRUIKTE BLAASINSTRUMENTEN. Grote sortering saxofoons, fluiten, klarinetten, sousafoons e.d. Trompetten v.a. 190,- in etui.

auto's

Klaar terwijl u wacht. Voor elk automerk voordrag RIJ-STARTMOTOREN en dynamo's. Auto elektriciteit HECHRI B.V., Valkenburgstraat 134, Amsterdam, tel. 020-240748.

radio-tv

Antennematerialen, ook voor de camping, antennes. AT-TENT, Madurastraat 98, Amsterdam.

woninginr.

Plavuizen  
Sierblokken  
Sierpleisters  
Wandtegels  
Tegelijm  
J. v.d. Pol

Zeeburgerpad 43a,  
tel.: 020-665672  
Zaterdag tot 13.00 uur  
geopend  
donderdagavond  
19.00-21.00 uur

reparatie

Stofzuigerreparaties en onderdelen... de STOFZUI-GERKONING! J. v. Galenstraat 163, tel. 020-182181.

diversen

J. Molenaar  
Voor al uw vis  
De lekkerbekken-  
specialist Wormerveer

Heeft U nog geen Scanner?

## Eddy's Electro Shop

antenne materialen - scanners - 27 mc - etc.  
De Clerqstraat 16, Amsterdam, tel. 020-837979



DE FILM CORNER

nog steeds nieuwe  
films op super 8!

Laurel & Hardy, tweekarters v.a. f 69,-  
Hoofdfilms v.a. f 189,- (3x120M)  
klassieke films en oorlogsdocumentaires  
grote keus in S8 tekenfilms  
veel occasions, dus extra voordelig!  
grote keus uit occasion geluidsprojectors  
wij zetten Uw S8 films over op video  
tevens het goedkoopste adres voor  
erotische videofilms, reeds v.a. f 19,-  
en 3 voor f 49,-

Al 15 jaar;  
Marnixstraat 263 Amsterdam, tel. 252790  
open ma. t/m za. 9-12, 1-5.30 u.

## Bon Voor Uw Regelsprinter

|    |  |
|----|--|
| 1  |  |
| 2  |  |
| 3  |  |
| 4  |  |
| 5  |  |
| 6  |  |
| 7  |  |
| 8  |  |
| 9  |  |
| 10 |  |

prijs per  
sprinter

|           |       |
|-----------|-------|
| 3 regels  | 9.30  |
| 4 regels  | 11.45 |
| 5 regels  | 13.60 |
| 6 regels  | 15.75 |
| 7 regels  | 17.90 |
| 8 regels  | 20.05 |
| 9 regels  | 22.20 |
| 10 regels | 24.35 |

Woningruil of kamer gevraagd alleen bij vooruitbetaling.

Plaatsingsdatum .....

Hoe vult u de bon in?  
Gebruik voor elke cijfer, leesteken of tussenruimte een hokje.  
achter elk woord, punt of komma een hokje open laten.

Naam .....

Adres .....

Postcode .....

Telefoon .....

Zend deze bon naar:

**DE WAARHEID**

Advertentie-afdeling

Postbus 343

1000 AH Amsterdam